

AZƏRBAYCAN DİLİNDƏ İNGİLİS DİLİNƏ MƏXSUS İCTİMAİ ƏMƏK PROSESİ, PEŞƏKARLIQ VƏ SƏNƏTKARLIQ ANLAYIŞLARI BİLDİRƏN REALİLƏR

Ləman Hacıhəsənova

<https://orcid.org/0009-0005-3156-7741>

Müəssisə: Gəncə Dövlət Universiteti, Gəncə, Azərbaycan.

*Yazılışan müəllif: lemanhacihasanova@gmail.com ,

XÜLASƏ

Realilərin bir dildən digərinə keçidi dillərarası qarşılıqlı əlaqə yaradılması üçün mühüm bir bünövrə təşkil edir. Artıq müasir dövrdə informasiya-kommunikasiya şəraiti sayəsində elə bir əlverişli mühit formalaşmışdır ki, insanlar bir-biri ilə yaxınlaşma imkanı əldə edir, cəmiyyətin ictimai-siyasi, mədəni-kütləvi və məişət həyatında qarşılıqlı mübadilə iştirakçısına çevrilə bilirlər. Artıq mədəniyyətlərarası əlaqələrin sərhəd tanımadığı qlobal dünyada elə bir mərhələ yetişmişdir ki, bir dildən başqa dilə söz keçidi bir mərhələli, biristiqamətli stereotiplərə sığışmır. Yəni indiki dünyada söz keçidi ilə əlaqədar hegemon dil anlayışı təsəvvürlərdən çıxmışdır. Bu prosesdə ancaq inteqrasiyadan, qarşılıqlı əlaqələrdən, ictimai və mədəni-məişətlə bağlı humanitar münasibətlərin yaxınlaşmasından söhbət gedə bilər. Azərbaycan dilinə ingilis dilinə məxsus realilərin axını burada təhlil edilən nümunələrlə yekunlaşmır. İctimai-siyasi, etnomədəni, iqtisadi və digər işgüzar kommunikasiyaların genişlənməsi ilə əlaqədar bu tipli alınmaların şəbəkəsinin genişlənəcəyi də istisnaqlı təşkil etmir. Mümkündür ki, xalqlararası inteqrasiyaların genişlənməsi ictimai təsəvvürdə və dünyagörüşdə yaxınlaşmaların artması şəraitində ana dilinə daxil olan əcnəbi realilərin populyarlaşmasına təsir göstərə bilsin. Bunun nəticəsində isə realilər artıq ümumişlək söz kimi işlənmə funksiyası qazanmaq imkanlarına malik ola bilər.

Açar sözlər: *reali, dominant, inteqrasiya, intensiv, qlobal*

GİRİŞ

Realilərin bir dildən digərinə keçidi dillərarası qarşılıqlı anlaşma yaradılması üçün mühüm bir bünövrə təşkil edir. Artıq müasir dövrdə informasiya-kommunikasiya şəraiti sayəsində elə bir əlverişli mühit formalaşmışdır ki, insanlar bir-biri ilə yaxınlaşma imkanı əldə edir, cəmiyyətin ictimai-siyasi, mədəni-kütləvi və məişət həyatında qarşılıqlı mübadilə iştirakçılıqlarına çevrilə bilirlər. Bununla da müasir dövr sözləmdə təkcə ingilis dilinin informasiya dominantlığının aparıcı olmasını yeganə üsul hesab etmir. Eyni zamanda başqa dillərdən bir-birinə, o cümlədən ingilis dilinə söz keçidi

də istisna sayılır. Bu mənada bir dildən başqa dilə leksik-terminoloji vahidlərin, o cümlədən realilərin keçidi mütəxəssislər tərəfindən rəğbətlə qarşılır, keçidlərin üsulları barədə maraqlı fikir və mülahizələr irəli sürülür. Həmin fikir və mülahizələri şərti olaraq aşağıdakı kimi xarakterizə etmək mümkündür.

Birincisi, mütəxəssislər hesab edir ki, ikidillilik şəraitində Azərbaycan dilinə ingilis mənşəli və ya digər mənbədən olan terminlər rus dili vasitəsi ilə daxil olurdusa artıq indiki mərhələdə dövlətlərarası əlaqələrin genişlənməsi ingilis dilindən Azərbaycan dilinə birbaşa söz keçidinin baş verməsinə imkan yaradır. İngilis dilindən Azərbaycan dilinə birbaşa müxtəlif ictimai-mədəni, iqtisadi, sosial, akademik və işgüzar kommunikasiyaların nəticəsində istər terminoloji xarakterli, istərsə də realilərin keçidi əsas istiqamətlərdən biri kimi qiymətləndirilir. Məsələn, S.Sadiqovanın fikrincə *beynəlxalq əlaqələrin və integrasiya mühitinin genişlənməsi sayəsində Avropa dillərindən dilimizə birbaşa alınmaların sayı çoxalmışdır* [12, s.122-123]. Əlbəttə ki, burada bütün Avropa dillərinin hamısından Azərbaycan dilinə söz keçidi nəzərdə tutulmamışdır. Müasir söz keçidi mənbəyi kimi daha çox ingilis dili nəzərdə tutulur ki, keçən sözlərin hamısını da ilkin mənbə kimi bu dilə aid etmək mümkün deyildir. N.Məmmədli müasir dövrdə ingilis dilinin informasiya intensivliyi sayəsində Azərbaycan dilinə söz keçidinin dillərarası sistemlik mənzərəsini faktik materiallar əsasında diqqətə çatdırır. N.Məmmədlinin təhlil etdiyi materialdan aydın olur ki, həqiqətən ingilis dilindən Azərbaycan dilinə daxil olan sözlərin müəyyən qismi heç də birbaşa ingilis mənşəli olmayıb digər Avropa dillərinə məxsusdur. Lakin burada ingilis dilinin informasiya aktivliyi daha sürətli, daha intensiv olduğu üçün digər dillərə məxsus elementlər obrazlı desək, “ingilis dili qazanında qaynayıb” başqa dillərə, o cümlədən də Azərbaycan dilinə daxil olur [9, s.268-271]. Bu məsələ ilə bağlı F.Veysəlli maraqlı bir məqama toxunaraq qeyd edir ki, *Azərbaycan dilinə əvvəllər, yəni rus-Azərbaycan ikidilliliyi şəraitində alınma sözlər daha çox rus dilindən daxil olurdu, hazırda isə ingilis dili qloballaşaraq hakim dilə çevrilmiş və ona görə də Azərbaycan dilinə alınma sözlər daha çox ingilis dilindən keçə bilər*. Burada o da istisna sayılır ki, *ingilis dilindən daxil olan sözlərin müəyyən qismi nə zamansa almanlardan, fransızlardan götürülüb, ingilisləşib və başqa dillərə, o cümlədən də Azərbaycan dilinə keçib* [17]. İngilis dilindən Azərbaycan dilinə birbaşa keçidinin başqa tədqiqat işlərində də təqdir olunur. Məsələn, S.M.Alməmmədova alınmalarla bağlı apardığı tədqiqat işində keçid prosesində əvvəllər rus dilinin, müasir dövrdə isə ingilis dilinin dominant mövqə tutduğunu göstərir. Burada *dövlətlərarası ictimai-siyasi hadisələrin dil proseslərinə təsiri də istisna edilmir* [1, s.10].

Realilərin alınmasında dil təmasları ilə yanaşı mədəniyyətlərarası əlaqələrin rolu da mühüm yer tutur ki, bunun bir istiqaməti də tərcümə ilə bağlıdır. Ayrı-ayrı tədqiqat işlərində məhz realilərin alınıb işlənməsində tərcümə ədəbiyyatının mühüm rol oynadığı barədə maraqlı fikir və mülahizələr

irəli sürülür. O realilərin lüğətlərə daxil olmasına zərurət baş verə bilər ki, onlar daxil olduğu dildə intensiv işlənmə keyfiyyəti qazanmaqla realılıqdan ümumişlək sözlərə doğru inkişaf prosesi keçirə bilsin. Bu istiqamətdəki keçiddə milli-mədəni məişət inteqrasiyası ən mühüm yerlərdən birini tutur. M.Hüseynovanın qeyd etdiyi kimi, “*Xalqlar qloballaşan dünyaya öz milli kimliklərini təsdiq etməklə daxil etmək istəyirlər. Xalqların milli-mədəni, maddi dəyərlərinin göstəricilərindən biri də onun zəngin süfrə mədəniyyətinə malik olmasıdır. Azərbaycan xalqı çox qədim və zəngin süfrə mədəniyyəti, qonaqpərvərliyi ilə daim insanları heyrat etmişdir*” [7, s.4]. Tərcümə prosesində hər hansı çətinliklərin baş verməsindən asılı olmayaraq realilərin keçidində bu üsul öz əhəmiyyətini heç də azaltmır. Xalqlararası, sivilizasiyalararası, mədəniyyətlərarası tərcümə ədəbiyyatına da maraq artır və bunun nəticəsində tərcümə olunan dilə obyekt dildən yeni-yeni realilər daxil olmaqda davam edir. Bu prosesdə əlbəttə ki, informasiya aktivliyini özündə saxlayan ingilis dilinin xüsusi rolu və mövqeyi vardır. Bu sahədə tədqiqat aparən mütəxəssislərin də rəyi bu tezisə isbatı, təsdiqi və təsbit olunması ilə bağlıdır. Qeyd etmək lazımdır ki, başqa xalqlara aid yer, ofis, idarə, təşkilat adları, həmçinin, antropoloji, tarixi, coğrafi və s. adlar da reali kimi işləyə bilər. Odur ki, realilərin təsnifatı məsələləri ilə bağlı olan araşdırmalarda demək olar ki, fikir pərakəndəliyi müşahidə edilir. Fikir pərakəndəliyi əsas etibarlı ilə o zaman meydana çıxır ki, təhlil olunan, araşdırılan məsələdə ya prinsipinin özü və ya motivi düzgün müəyyən edilməmiş olsun. Realilərin əsas motivi bütün tədqiqat işlərində bir qayda olaraq onların milli və etnik xarakter daşması ilə səciyyələndirilir. Prinsip isə realilərin başqa dilə tərcümə edilməməsi kimi qəbul edilir. Realilərə həsr olunmuş bir tədqiqat əsərində də onların müxtəlif sahələrə aid olması təsnifatda çətinliklər yaratdığı göstərilir. Bununla birlikdə realilərin aşağıdakı təsnifatda verilməsi qərarlaşdırılır: 1) *coğrafi realilər*; 2) *etnoqrafik realilər*; 3) *məişət realiləri*; 4) *əməklə bağlı realilər*; 5) *incəsənət və mədəniyyətə bağlı realilər*; 6) *etnik obyekt realiləri*; 7) *ölçü və pul vahidi bildirən realilər*; 8) *ictimai-siyasi realilər*; 9) *administrativ ərazi quruluşu ilə bağlı realilər*; 10) *hakimiyyət orqanları bildirən realilər*; 11) *ictimai-siyasi həyat şəraiti ilə bağlı olan realilər*; 12) *hərbi realilər* [16, s.66]. Buradan görüldüyü kimi, realilərin həddləri genişdir, çoxşaxəlidir və onların bir dildən başqasına keçidində həm informasiya aktivliyi çərçivəsindəki inteqrasiya mühitinin, qloballaşma mərhələsinə məxsus xalqlararası, mədəniyyətlərarası, sivilizasiyalararası yaxınlaşma proseslərinin, eləcə də tərcümə işinin çox böyük rolu və əhəmiyyəti vardır. Göstərilən motivlərlə bağlı olaraq Azərbaycan dilinə ictimai əmək prosesləri, peşəkarlıq və sənətkarlıq anlayışı ilə səciyyələnən bir sıra realilər də daxil olmuşdur. Onların səciyyəvi xüsusiyyətlərini aşağıdakı kimi sözlərin nümunəsində müşahidə etmək mümkündür: *jokey* (jockey), *skvatter* (squatter), *broker* (broker), *bukmeyker* (book-maker), *cobber* (jobber), *rieltor* (realtor), *biznesmen* (businessman), *menecer* (manager), *menecment* (management), *prodüser* (producer) və s. Bu sözlər ictimai əmək prosesi, peşəkarlıq və sənətkarlıq bildirir. Sözlərin ictimai anlayışı da məhz insanların zəhmətlə, həm fiziki və həm də intellektual əmək prosesi ilə məşğul olub cəmiyyətə,

insanlara xidmət göstərməsi ilə əlaqəlidir. Qeyd olunan sözlərin bəziləri Azərbaycan dilində ümumişlək leksikaya doğru inkişaf prosesi keçirə bilməklə lüğətlərə də daxil olmuşdur. Bir qism sözlər isə Azərbaycan cəmiyyətində tətbiq olunmadığından sırf reali çərçivəsində qalır və onların işlənmə mühiti də tərcümə ədəbiyyatı daxilində məhdudlaşır. Azərbaycan dilində öz anlayışına görə mənimsənilən və müəyyən ictimai iş, fəaliyyət, əmək və məşğuliyyət prosesində işlənen ingilis mənşəli müəyyən qrup realilər vardır. Bunlardan *jokey, biznes, biznesmen, menecer, menecment, prodüser, fermer, kovboy, barmen* sözləri Azərbaycan dilində müəyyən məqamlarda işləne bilər. Məsələn, *jokey* sözü cıdır zamanı at yarışlarında iştirak edən peşəkar yarışçı mənasında işlənilir. *Jokey* sözünün peşəkar yarışçı mənası üzrə Azərbaycan dilində *minici* qarşılığını da işlətmək mümkündür. Bu sözün qarşılığı kimi “Azərbaycan dilinin izahlı lüğəti”ndə *minici* sözü də verilir. Lüğətdə *jokey* sözü aşağıdakı kimi mənalandırılır: “*Cıdırda çapışmada peşəkar sürücü, minici*” [3, s.624]. Lakin *jokey* sözünün işlənməsinə dair *minici* yox, məhz həmin sözün özünə aid nümunə verilir: “*İstəyir ki, belindəki yarışmalardan nəmər alan jokey deyil; Vuruşlarda zəfər çalan igid olsun!*” (B.Vahabzadə) [3, s.624]. “Məktəblinin alınma sözlər lüğəti”ndə isə *jokey* sözü *cıdırda at sürən; sirdə at sürən artist* kimi mənalandırılır [8, s.113]. “Azərbaycan dilinin sinonimlər lüğəti”ndə də izahlı lüğətdə olduğu kimi *jokey* sözü *minici* qarşılığı ilə verilmişdir [13, s.201]. “İzahlı lüğətdə ayrıca olaraq *minici* sözü də verilmişdir. Həmçinin, *minici* sözünün mənası aşağıdakı nümunələrdə təsbit olunur: “*At minicisini tanıyar*” (Atalar sözü); *At naşı minicisini üstündə saxlamaq istəmirdi.* (M.İbrahimov); *Qara oğlan... özünü gələcəkdə böyük bir minici və atıcılardan hesab edirdi.* (S.Rəhimov) və s.” [4, s.372]. *Minici* sözü ilə əlaqədar olaraq burada *jokey* sözü xatırlanmır. Görünür bu ona görədir ki, *minici* sözü hər yerdə, hər məqamda və hər situasiyada *jokey* sözünü əvəz edə bilmir. Çünki *jokey* sözü onun vətəni olan İngiltərədə at yarışlarında iştirak edən peşəkar *minici* anlayışı üçün səciyyəvidir. Ona görə də *jokey* dedikdə at yarışlarının peşəkarı anlayışı yaranır. *Minici* sözü isə daha ümumi anlayış bildirir və at yarışlarında *jokey* sözünün lüğəvi mənasını bildirmək məqamında işləne bilər. *Jokey* sözü “Azərbaycanca-rusca lüğətdə” də qeydə alınmışdır və mənası *at yarışlarında peşəkar minici* kimi verilir [5, s.636]. Ümumiyyətlə, *minici* sözü birbaşa *jokey* anlayışını bildirmədiyi kimi *jokey* sözü də *minici* sözünə məxsus anlayışları bütövlükdə əhatə etmir. Ona görə də ingilis dilinin peşəkarlıq anlayışını səciyyələndirən *jokey* sözü Azərbaycan dilində özünün reali səciyyəsinə saxlayır. *Jokey* sözü ümumişlək söz yerinə keçmiş reali kimi “Azərbaycan dilinin orfoqrafiya lüğəti”ndə də qeydə alınmışdır [6, s.307]. *Jokey* sözü özünün reali səciyyəsinin saxladığı üçün sonuncu lüğətlərin hamısına, o cümlədən, “Yeni sözlər, yeni mənalar lüğəti”nə daxil edilməmişdir.

Menecer sözünün işgüzarlıq fəaliyyəti ilə bağlı anlaşılan mənası idarəni, müəssisəni, iş yerini, istehsal və ya alqı - satqı müəssisəsini və ya şirkəti idarə edən şəxs kimi başa düşülür. *Menecment*

sözü də özünün mənə xüsusiyyətlərinə görə *menecer* sözünə yaxındır. Fərq odur ki, *menecer* sözündə idarə edən, işləri nizamlayan, əlaqəyaradıcılıqla məşğul olan şəxs mənası bildirilir. *Menecment* sözündə isə idarəçiliyin təşkili, prinsipləri və metodları, onların mütəmadi olaraq təkmilləşdirilməsi mənası aparıcı yer tutur. *Menecer* sözü “Azərbaycan dilinin izahlı lüğəti”ndə qeydə alınmamışdır. “Məktəblinin alınma sözlər lüğəti”ndə *menecer* sözü “*Şirkətin fəaliyyətində idarəetməni həyata keçirən şəxs, müxtəlif sahələrdə idarəetmənin təşkili məsələləri üzrə mütəxəssis*” [8, s.151]. *Menecment* sözündə isə “istənilən sahədə məhsuldarlığa nail olmaq üçün *səmərəli idarəetmə*; idarəçiliyin forma, metod vasitə və prinsiplərinin məcmusu” [8, s.152] kimi mənalandırılır. “Yeni sözlər, yeni mənalar lüğəti”ndə *menecer* sözü işlədən, *yönəldən şəxs, idarəetmə məsələlərinə baxan mütəxəssis*; *menecment* sözü isə *bir işi yönəltmək, idarə etmək, rəhbərlik; idarəetmə üzrə təlim, kurs, elm kimi* izah edilmişdir [10, s.164]. *Menecer* və *menecment* sözləri “Azərbaycan dilinin sinonimlər lüğəti”ndə qeydə alınmamışdır. “Azərbaycan dilinin izahlı lüğəti”ndə isə *menecer* sözündən fərqli olaraq *menecment* sözü “*gəliri artırmaq üçün idarəetmə üsulları və prinsipləri* mənasında təqdim olunur” [4, s.305]. *Menecer* sözünün işlədilməsinə tərcümə ədəbiyyatında da rast gəlmək olur: “*Əla vaxt meneceri olmaq o demək deyildir ki, gecə-gündüz işləyəsən*” [15, s.116]. Azərbaycan dilinə ingilis dilindən daxil olan *prodüser* sözü də özünün anlayış xüsusiyyətlərinə görə reali səciyyəsi daşıyır. *Prodüser* sözü “Yeni sözlər, yeni mənalar lüğəti”ndə qeydə alınmamışdır. Bu sözə “Azərbaycan dilinin sinonimlər lüğəti”ndə də təsadüf olunmur. “Azərbaycan dilinin orfoqrafiya lüğəti”ndə *prodüser* sözü qeydə alınmışdır [6, s.518]. “Azərbaycan dilinin izahlı lüğəti”ndə *prodüser* sözü “filmlərin quruluşunu verən kinostudiya rəhbəri” kimi göstərilir [4, s.622]. “Məktəblinin alınma sözlər lüğəti”ndə *prodüser* sözünə bir qədər geniş izah verilir. Sözün əmək prosesi, zəhmət və işgüzarlıqla bağlı olması lüğətdə belə izah edilir: “*Prodüser (yaratmaq) yaradıcılıq sahəsində hər hansı bir layihəni təşkilatı və maliyyə baxımından gerçəkləşdirən şəxs, kinokompaniyaların, müğənnilərin, aktyorun, hər hansı yaradıcı şəxsin etibarlı nümayəndəsi*” [8, s.183].

Azərbaycan dilinə tərcümə edilən bədii nümunələrdə və lüğətlərdə elə realilərin işlənməsində də rast gəlmək olur ki, onlar ancaq aid olduğu dil üçün səciyyəvidir və öz məkanına aid etnomədəni anlayışları bildirir. Belə sözlərə nümunə kimi aşağıdakıları göstərmək olar: *skvatter, bukmeyker, cobbler, broker, rieltor* və s. Bu tipli sözlər aid olduğu xalqın ictimai iş, əmək və peşəkarlıq məşğuliyyəti barədə təsəvvürə malik olması baxımından maraqlı hesab edilə bilər. *Skvatter* sözü ingilis dilində artıq demək olar ki, tarixizmə çevrilmiş leksik vahid səviyyəsindədir. Bu söz müstəqilçilik dövründə Amerika Birləşmiş Ştatları, Kanada və Yeni Zelandiya kimi ingilisdilli ölkələrdə boş torpaq sahələrini zəbt etmiş mülkədarlara aid olaraq işlədilmişdir. Daha sonralar *skvatterlər* torpaq mülkiyyəti sahibkarları kimi iri fermerlərə çevrilmişlər. *Skvatterlərin torpaq zəbt etmək fəaliyyəti XVII-XIX əsrlərdə Şimal-Qərbi Amerika Birləşmiş Ştatlarında, Avstraliyada və Yeni*

Zelandiyada baş vermişdir [14]. *Skvatter* sözü Azərbaycan məkanında işlənmişdir, ona görə də mənə etibarı ilə xalis reali səviyyəsində qalır. Bu söz Azərbaycan dilinin lüğətlərində də qeydə alınmamışdır. *Skvatter* sözüne peşəkarlıq mənasında tərcümə ədəbiyyatında rast gəlmək olur: “*Müqaviləni cəzasız olaraq pozmaq olmazdı və ən qoçaq skvatterlər də bunu bilirdilər*” [11, s.443]. Azərbaycan dilində mənə etibarı ilə populyarlaşa bilməyən ictimai əmək prosesi ilə bağlı olan realilər içərisində *bukmeyker* sözünü də qeyd etmək olar. *Skvatter* sözündən fərqli olaraq *bukmeyker* sözü son lüğətlərdə qeydə alınmışdır. *Bukmeyker* sözünün ictimai əmək prosesi ilə bağlı məsul şəxs mənası “Yeni sözlər, yeni mənalar lüğəti”ndə aşağıdakı kimi izah edilir: “*Cıdırda və başqa idman yarışlarında mərc bağlayanların banka atılan pullarını saxlayan şəxs*” [10, s.55]. Azərbaycan ictimai məişət həyatında *bukmeyker* fəaliyyəti mövcud deyildir. Odur ki, həmin söz özünün aid olduğu etnomədəni anlayışı üzrə Azərbaycan dilində reali kimi səciyyələnir. *Bukmeyker* sözü “Məktəblin alınma sözlər lüğəti”ndə aşağıdakı kimi izah olunur: “*Müxtəlif yarışlarla bağlı (cıdır, qaçış, boks, futbol və s.) totalizatoru həyata keçirən peşəkar; hər hansı bir oyunçu və ya komandaya qoyulan pulları qəbul edən, müvafiq qeydlər aparan şəxs*” [8, s.45]. *Bukmeyker* sözü “Azərbaycan dilinin orfoqrafiya lüğəti”ndə də qeydə alınmışdır [6, s.104]. İngilis dilinin informasiya aktivliyi əsasında Azərbaycan dilinə daxil olan və populyarlaşmayan realilər sırasında *cobber* sözünü də qeyd etmək olar. Bu sözə “Yeni sözlər, yeni mənalar lüğəti”ndə rast gəlmək olur. Lüğətdə *cobber* sözünün peşəkarlıq mənası aşağıdakı kimi izah olunur: “*Birja dəllalının əksinə öz hesabına fond birjasında qiymətli kağızlarla əməliyyat aparan şəxs. Cobber broker hüquqlarına malik deyil və bilavasitə birja üzvü olmayan müştərilərlə işləyir*” [10, s.56]. *Cobber* sözü Azərbaycan ictimai məişət həyatında populyar olmadığı üçün digər lüğətlərə düşməmişdir. Azərbaycan dilinə daxil olan ingilis mənşəli *broker* və *rieltor* sözləri də xalis reali səciyyəlidir, səviyyə etibarı ilə heç biri populyarlaşmamışdır. Hər iki söz anlayışa görə ictimai peşəkarlıq üzrə *vasitəçi, dəllal* kimi mənalandırılır. *Broker* sözü “Azərbaycan dilinin izahlı lüğəti”ndə “*Alicı və satıcı arasında əlaqə yaradan şəxs*” [2, s.352] mənasında izah edilir. *Rieltor* sözü də *dəllal* mənası bildirir. “Yeni sözlər və yeni mənalar lüğəti”ndə *rieltor* sözüne belə mənə verilir: “*Daşınmaz əmlak satışında alqı-satqı işlərinə vasitəçilik edən şəxs; makler*” [10, s.226]. *Rieltor* sözü başqa lüğətlərdə qeydə alınmamışdır. *Broker* sözü isə “Məktəblin alınma sözlər lüğəti”ndə [8, s.45] və “Azərbaycan dilinin orfoqrafiya lüğəti”ndə də qeydə alınmışdır [6, s.102].

Azərbaycan dilinə ingilis mənşəli realilərin axını əlbəttə ki, haqqında bəhs olunan sözlərlə yekunlaşmır. İctimai-siyasi, etnomədəni, iqtisadi və digər işgüzar kommunikasiyaların genişlənməsi ilə əlaqədar bu tipli alınmaların şəbəkəsinin genişlənməyəyi də istisnalıq təşkil etmir. Mümkündür ki, xalqlararası inteqrasiyaların genişlənməsi ictimai təsəvvürdə və dünyagörüşdə yaxınlaşmaların artması şəraitində ana dilinə daxil olan əcnəbi realilərin populyarlaşmasına da təsir göstərə bilsin.

ƏDƏBİYYAT SIYAHISI:

1. Alməmmədova S.M. Müasir Azərbaycan dilində alınma terminlərin unifikasiyası və standartlaşdırma formaları. Fil.üzrə elmlər dokt.dis.avtoreferatı. Bakı, 2018, 52 s.
2. Azərbaycan dilinin izahlı lüğəti. 4 cildə, I c., Bakı, Şərq-Qərb, 2006,744 s.
3. Azərbaycan dilinin izahlı lüğəti. 4 cildə, II c., Bakı, Şərq-Qərb, 2006,792 s.
4. Azərbaycan dilinin izahlı lüğəti. 4 cildə, III c., Bakı, Şərq-Qərb, 2006, 672 s.
5. Azərbaycanca-rusca lüğət. Bakı, 4 cildə, II c., Şərq-Qərb, 2006, 848 s; s.636.
6. Azərbaycan dilinin orfoqrafiya lüğəti. Bakı, Elm, 2021, 756 s.
7. Hüseynova M. Azərbaycan dilinin yemək və içki adlarının tarixi-etimoloji lüğəti. Bakı, ADPU nəşr; 2018, 196 s.
8. Məhərrəmli Q., İsmayılov R. Məktəblinin alınma sözlər lüğəti. Bakı, Altun kitab, 2014, 240 s; s.45.
9. Məmmədli N. Azərbaycan dilində alınma terminlər. Bakı, Elm və təhsil, 2017, 487 s; s. 268-271.
10. Məmmədli İ. və başqaları. Yeni sözlər və yeni mənalar lüğəti. Bakı, Elm və təhsil, 2016, 269 s; s.226.
11. Rid M. Seçilmiş əsərləri. Bakı, Şərq-Qərb, 2009, 760 s; s.443.
12. Sadıqova S. Müstəqillik illərində Azərbaycan dilində terminologiyanın inkişafı. Bakı, Avropa nəşriyyatı, 2016, 396 s; s.122-123.
13. Seyidəliyev N. Azərbaycan dilinin sinonimlər lüğəti. Bakı, Şərq-Qərb, 2007, 424 s.
14. Squatter, www.google.com/sarh.
15. Şarma R. Ferrarisini satan rahib:<https://hajinski.com/uploads/books/files/ferrarisini-satan-rahib-2021-01-07-130823407384.pdf>.
16. Валентеенко М.В., Таджибекова А.Н. Особенности перевода реалий с русского языка на английский язык на примере романа А.С.Пушкина “Евгений Онегин”//журн. Филология, сер.гуманитарные науки. №3; 2 март 2019, с.65-69.
17. Veysəlli F. Artıq Azərbaycan dilinə ingilis dilindən alınmalar daxil olmağa başlayıb.[.https://az.trend.az/azerbaijan/society/2150534.html](https://az.trend.az/azerbaijan/society/2150534.html), 15 may, 2013.

РЕЗЮМЕ

Реалии, обозначающие в азербайджанском языке процессы общественного труда, профессионализма и ремесленничества, относящиеся к английскому языку.

Гаджигасанова Ляман

Переход реалий с одного языка на другой является важной основой для создания межъязыкового взаимодействия. Уже в современную эпоху, благодаря условиям

информационно-коммуникационной среды, сформировалась такая благоприятная обстановка, в которой люди получают возможность сближаться друг с другом, становятся участниками взаимного обмена в общественно-политической, культурно-массовой и бытовой жизни общества. В глобальном мире, где культурные связи не имеют границ, наступил такой этап, когда переход слова с одного языка на другой уже не укладывается в одномоментные, одномерные стереотипы. То есть в современном мире понятие гегемонизма языка в контексте перехода слова утратило свое значение. В этом процессе речь идет только о интеграции, взаимных связях, сближении гуманитарных отношений, связанных с общественной и культурно-бытовой сферами. Поток реалий, заимствованных с английского языка в азербайджанский, не исчерпывается примерами, рассмотренными здесь. В связи с расширением общественно-политических, этнокультурных, экономических и других деловых коммуникаций, расширение сети таких заимствований также не является исключением. Возможно, что расширение межнациональных интеграций и увеличение взаимных сближений в общественном сознании и мировоззрении могут повлиять на популяризацию иностранных реалий, входящих в родной язык. В результате этого реалии могут приобрести функцию употребления как общеупотребительные слова.

Ключевые слова: *реалия, доминант, интеграция, интенсивный, глобальный*

SUMMARY

Realias in the Azerbaijani language that refer to the concepts of public labor processes, professionalism, and craftsmanship in English.

Hajlhasanova Laman

The transition of realias from one language to another constitutes an essential foundation for establishing interlingual interaction. In the contemporary era, due to the conditions of the information and communication environment, a favorable setting has emerged where people gain the opportunity to connect with one another, becoming participants in mutual exchange within the public-political, cultural-mass, and everyday life of society. In the global world, where intercultural connections have no boundaries, a stage has been reached where the transition of words from one language to another no longer fits into one-dimensional, one-way stereotypes. In other words, in today's world, the concept of a hegemonic language in relation to the transfer of words has been displaced from common perception. In this process, the focus is solely on integration, mutual relations, and the rapprochement of humanitarian interactions related to social and cultural-daily spheres. The flow of English language realias into Azerbaijani, as analyzed with the examples provided, is not exhaustive. Given the expansion of socio-political, ethnocultural, economic, and other business communications, the expansion of the network of such borrowings is also not excluded. It is possible that the broadening of intercultural integrations and the increase of rapprochements in public consciousness and worldview may influence the popularization of foreign realities entering the native language. As a result, these realias could acquire the function of being used as common words.

Key words: *realia, dominant, integration, intension, global*